

INSTRUKCJA O UKSZTAŁTOWANIU I WYPOSAŻENIU WNETRZA ŚWIĄTYNI

1. Aktualne normy liturgiczno-prawne obowiązujące w liturgii rzymskiej dotyczące wnętrza świątyni chrześcijańskiej znajdują się w: soborowej Konstytucji o Liturgii *Sacrosanctum Concilium*; dokumentach posoborowych, ogłoszonych przez kolejnych papieży bądź odpowiednie dykasteria Stolicy Apostolskiej; księgach liturgicznych, wydanych po Soborze Watykańskim II; Kodeksie Prawa Kanonicznego, promulgowanym przez św. Jana Pawła II. Należy się bezwzględnie stosować do wszystkich przepisów i wytycznych w nich zawartych.

2. Konstytucja o Liturgii, pierwszy w porządku chronologicznym – i fundamentalny dla całej odnowy liturgicznej – dokument Soboru Watykańskiego II, zwraca uwagę, aby odpowiedzialni za sztukę w Kościele „w popieraniu i otaczaniu opieką prawdziwej sztuki kościelnej mieli na uwadze raczej szlachetne piękno, aniżeli wyłącznie okazałość” (KL 124). Gdy zaś chodzi o samo wznoszenie świątyń, to „należy troskliwie dbać o to, aby [kościół] był przystosowane do sprawowania liturgii oraz ułatwiał wiernym czynny w niej udział” (KL 124). Stwierzenia te stają się bardziej czytelne i oczywiste, jeśli weźmie się pod uwagę cały kontekst soborowej reformy liturgii: historyczny, teologiczny i pastoralny, a w szczególności zasady odnowy i rozwoju liturgii przedstawione w pierwszym rozdziale Konstytucji (zob. KL 5-46).

3. Podobnie „Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego” przypomina, że świątynie i wszystkie miejsca kultu „powinny być odpowiednio przystosowane do sprawowania czynności liturgicznych i osiągnięcia czynnego udziału wszystkich wiernych. Świątynie i przedmioty związane z kultem Bożym winny być prawdziwie godne i piękne, stanowiąc jednocześnie znaki i symbole rzeczywistości nadprzyrodzonych” (OWMR 288). „W wystroju kościoła należy dążyć raczej do szlachetnej prostoty, niż do przepychu. W doborze elementów zdobniczych należy dbać o prawdziwość rzeczy, a ponadto zmierzać do tego, by te elementy służyły pouczeniu wiernych i odpowiadały godności miejsca świętego” (OWMR 292). „Urządzenie i wyposażenie kościoła oraz pomieszczeń przyległych powinno odpowiadać potrzebom naszych czasów. Dlatego należy dbać nie tylko o te rzeczy, które są bezpośrednio związane ze sprawowaniem świętych czynności, ale także przewidzieć urządzenia mające służyć wygodzie wiernych, jakie zwykle przewiduje się w miejscach, gdzie odbywają się zgromadzenia” (OWMR 293).

4. „Lud Boży zgromadzony na Mszę świętą ma organiczną i hierarchiczną strukturę, której wyrazem są różne funkcje i różne czynności w poszczególnych częściach celebracji. Dlatego ogólny plan budowy kościelnej winien być tak pomyślany, by wyrażał niejako obraz zgromadzonego ludu, umożliwiał zachowanie należytego porządku, a także ułatwiał każdemu prawidłowe wykonywanie jego funkcji” (OWMR 294). Owa służebność architektury wobec liturgii powinna uwzględniać strukturę zgromadzenia liturgicznego oraz różnorodność funkcji liturgicznych, i ma się też „przyczyniać do wytworzenia wewnętrznej i organicznej jedności, przez którą ukazuje się jedność całego ludu świętego. Natura i piękno miejsca oraz urządzenie wnętrza winny sprzyjać pobożności i ukazywać świętość sprawowanych misteriiów” (OWMR 294).

5. Ukształtowanie i wyposażenie wnętrza kościoła jest odzwierciedleniem rozumienia liturgii w danej epoce. W koncepcji wnętrza sakralnego przed Soborem Watykańskim II zasadniczo istniał tylko jeden punkt centralny: ołtarz z nastawą i umieszczonym na nim tabernakulum. We współczesnej liturgii rzymskiej rezygnuje się z tak pojmowanego miejsca centralnego, wyróżniając poszczególne „strefy” czy też „przestrzenie” sprawowania liturgii: przestrzeń celebracji Eucharystii, przestrzeń przechowywania i adoracji Najświętszego Sakramentu, przestrzeń celebracji innych sakramentów (zwłaszcza sakramentu chrztu świętego, sprawowanego przy chrzcielnicy, oraz sakramentu pokuty i pojednania, sprawowanego w konfesjonale). W przestrzeni celebracji Mszy Świętej – jak podkreśla współczesne prawodawstwo liturgiczne Kościoła katolickiego – winny znajdować się: miejsce przewodniczenia Eucharystii, miejsce sprawowania liturgii słowa Bożego (ambona) oraz miejsce sprawowania liturgii Ofiary (ołtarz). Z tymi przestrzeniami łączy się nawa (lub kilka naw) kościoła: przestrzeń, w której znajdują się świecy współcelebranski sprawowanych misteriiów.

6. „Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego” podkreśla, że prezbiterium, w którym znajduje się ołtarz, głosi się słowo Boże i pełnią swoje funkcje: biskup, prezbiter, diakon i inni usługujący, powinno być wyodrębnione z wnętrza kościoła przez pewne podwyższenie albo przez odmienną formę i wystrój. Jego rozmiary winny być takie, by swobodnie można było sprawować liturgię i zapewnić jej widoczność (OWMR 295). Przy projektowaniu nowych kościołów i przebudowie wnętrza kościołów już istniejących bezwzględnie należy pamiętać o tzw. „stopniu komunikacyjnym” na schodach prowadzących do prezbiterium. Odpowiednio szeroki, pierwszy – patrząc od strony nawy kościoła – stopień tych schodów ułatwia udzielanie Komunii Świętej czy też sakramentu bierzmowania. Ponadto należy wystrzegać się – zarówno ze względów estetycznych, jak i czysto funkcjonalnych – umieszczania w ścianie głównej prezbiterium drzwi prowadzących do zakrystii.

7. W prezbiterium każdego kościoła i w każdej kaplicy musi znajdować się miejsce przewodniczenia liturgii. Wymóg ten odnosi się przede wszystkim do sprawowania Eucharystii. Przez „miejsce przewodniczenia” rozumie się krzesło (*sedile*) dla Biskupa lub prezbitera (także dla diakona mogącego przewodniczyć – na przykład – Liturgii Godzin), które ma podkreślać jego funkcję jako przewodniczącego zgromadzenia i kierującego modlitwą *in persona Christi*. „Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego” przypomina, że należy unikać wszelkiego podobieństwa krzesła celebransa do tronu. Krzesło dla celebransa głównego powinno być tak usytuowane, aby jednoznacznie podkreślało jego prezydencką rolę w zgromadzeniu. Przewodniczący zgromadzeniu liturgicznemu musi być dobrze widziany i słyszany przez wszystkich uczestników zgromadzenia i on sam musi dobrze ich widzieć i słyszeć. Dlatego najodpowiedniejsze dla niego jest miejsce u szczytu prezbiterium, zwrócone w stronę ludu, chyba że byłoby to niemożliwe ze względu na strukturę świątyni lub inne okoliczności (na przykład utrudniałoby łączność między przewodniczącym a wiernymi z powodu zbyt wielkiej odległości, albo gdyby tabernakulum znajdowało się na środku za ołtarzem).

Najczęściej stosowane rozwiązania w tym względzie są następujące:

a. krzesło umieszczone na osi za ołtarzem, na wzór bazylik starochrześcijańskich. Celebrans jednak nie powinien zasłaniać tabernakulum, o ile znajduje się ono na osi u szczytu prezbiterium; nie może być sam zasłonięty przez ołtarz ani – szczególnie w przypadku przeżywających liturgię z oddali – sprawiać wrażenia, że „znajduje się na mensie ołtarza”;

b. krzesło umieszczone asymetrycznie za ołtarzem, najlepiej po przeciwnej stronie ambony (lektorium) lub w przestrzeni pomiędzy ołtarzem i amboną. Ten wariant czasem wymaga nieco asymetrycznego ustawienia (przesunięcia) samego ołtarza;

c. krzesło obok ołtarza, frontem lub – jedynie w wypadku bezwzględnej konieczności (na przykład w małym i bardzo wąskim prezbiterium) – bokiem do wiernych. Należy jednak pamiętać, że umieszczenie celebransa bokiem do wiernych bardzo utrudnia faktyczne przewodniczenie liturgii, a nawet może „zniekształcać” jego prezydencką rolę w zgromadzeniu. Gdy krzesło dla przewodniczącego liturgii jest ustawione bokiem do wiernych, należy je postawić na podwyższeniu, aby przynajmniej w ten sposób wskazywało prezydencką rolę znajdującego się przy nim lub siedzącego na nim Biskupa, prezbitera bądź – w przewidzianych przez prawo przypadkach – diakona.

Obok krzesła dla przewodniczącego powinien znajdować się stosowny pulpit (wraz z mikrofonem) na umieszczenie na nim wykorzystywanej w danym momencie akcji liturgicznej księgi (mszału, pontyfikału, rytuału lub księgi Liturgii Godzin). Pulpit winien być ustawiony w ten sposób, aby celebrans (także wówczas, gdy krzesło z konieczności umieszczono bokiem do wiernych) w momencie przemawiania i zanoszenia modlitw stał twarzą do zgromadzonych w nawie. Pulpit (choć najlepiej przenośny, to jednak pozostający w pełnej zgodności architektoniczno-estetycznej z pozostałymi elementami wyposażenia prezbiterium) nie może swym wyglądem przypominać, lub wręcz zastępować ambony czy lektorium (podobnie, jak lektorium nie może zastępować pulpitu w miejscu przewodniczenia). Posiada on bowiem inne, czysto funkcjonalne znaczenie. Ruchomy (a nie przytwierdzony na stałe do posadzki) pulpit można bez trudu usunąć, gdy w liturgii ministranci trzymają przed celebransem księgę liturgiczną i mikrofon. Nawet, jeśli krzesło dla przewodniczącego ustawiono bokiem do wiernych, pulpit na księgę liturgiczną (wraz z mikrofonem) powinien być tak usytuowany, aby celebrans główny – wypowiadając modlitwy – był zwrócony twarzą do zgromadzenia (por. OWMR 310).

Sprawując Eucharystię, przewodniczący zgromadzenia pozostaje przy krześle w czasie obrzędów wstępnych, liturgii słowa Bożego (jeśli czyta Ewangelię, wchodzi na ambonę lub udaje się do lektorium; stamtąd – lub od krzesła – może wygłaszać homilię i kierować modlitwą powszechną), dziękczynienia, modlitwy po Komunii Świętej, podawania wiernym ogłoszeń i obrzędów rozesłania (por. OWMR 11; 71; 124; 136; 138).

8. Ambona, jako miejsce proklamacji słowa Bożego oraz – zgodnie z patrystyczną myślą teologiczną – jako *monumentum resurrectionis*, to miejsce podwyższone, dogodne i okazałe, ku któremu spontanicznie kieruje się uwaga wiernych. Mszał Rzymski Pawła VI zawiera stanowczy nakaz, iż z zasady ma to być ambona stała, a nie zwykły przenośny pulpit. Aktualne normy liturgiczno-prawne odnoszące się do ambony, jej usytuowania, konstrukcji i wykonywanych na niej funkcji liturgicznych wynikają z odkrycia na nowo teologicznego wymiaru stołu słowa Bożego (por. KL 48. 56; OWMR 28).

Tylko z ambony wykonuje się czytania biblijne (w tym proklamuje Ewangelię) i śpiewa psalm responsoryjny. Z ambony (lub z miejsca przewodniczenia, jak zaznaczono wyżej) wygłasza się homilię. Z ambony podaje się wezwania modlitwy wiernych oraz wykonuje orędzie wielkanocne (por. OWMR 58; 61; 128; 130; 133; 134; 135; 136; 138; 175; 177; 196; 197; 309).

Przypomina się, że komentator, „podczas pełnienia swej funkcji [...] stoi w odpowiednim do tego miejscu, ale nie na ambonie” (OWMR 105). „Godność ambony wymaga, aby wstępował na nią tylko sługa słowa” (OWMR 309). Stąd, zarówno komentator, dyrygent chóru, jak również kierujący śpiewem podczas liturgii wypełniają swoje funkcje z innego, odpowiedniego miejsca. Z ambony (lektorium) – czy to podczas liturgii, czy poza nią – nie wolno wygłaszać żadnych przemówień.

Jako zasadę przyjmuje się, że w kościele znajduje się jedna ambona, spełniająca wymogi teologiczne i konstrukcyjne miejsca głoszenia Dobrej Nowiny. Jeśli ambona jest zbyt oddalona od strefy celebracji lub trudno dostępna (wejście na nią – na przykład – znajduje się jedynie od strony zakrystii), należy zbudować odpowiednie lektorium, niekiedy nazywane pulpitem, które będzie spełniać zadania właściwej ambony. Nie należy mylić go ze wspomnianym, czysto funkcjonalnym pulpitem przy krześle dla celebransa. Nie należy też lektorium nazywać „ambonką”, gdyż określenie to deprecjonuje stół słowa Bożego (OWMR 309). Zarówno ze względów estetycznych, jak i praktycznych, ambona (lektorium) nie powinna znajdować się zbyt blisko ołtarza, aby możliwe było swobodne obejście ołtarza podczas okadzania go czy też procesja z ewangeliarzem od ołtarza do ambony (lektorium) (por. OWMR 133).

9. Miejscem Ofiary Krzyża i stołem Pańskim, do którego Chrystus zaprasza swój lud, jest ołtarz. Ołtarz winien być zbudowany w oddaleniu od ściany, aby łatwo można było obchodzić go dookoła i celebrować przy nim liturgię eucharystyczną w stronę ludu. Ołtarz powinien być ustawiony w takim miejscu, by rzeczywiście stanowił ośrodek, ku któremu spontanicznie zwracać się będzie uwaga całego zgromadzenia wiernych. W nowych kościołach powinien znajdować się tylko jeden ołtarz, stały i poświęcony. Mensa ołtarza stałego, zgodnie z tradycją Kościoła i ze względu na swoje znaczenie symboliczne, winna być wykonana z kamienia naturalnego. Wolno używać innego wartościowego materiału, trwałego i odpowiednio obrobionego. Powszechnie przyjmuje się, że w Polsce takim materiałem może być szlachetny gatunek drewna (por. OWMR 296. 298. 299. 301. 303; OPK rozdz. 4, 6-10).

Do czasu wydania Mszału Pawła VI zarówno w ołtarzu stałym, jak i w przenośnym musiały być umieszczone relikwie świętych męczenników, zamknięte kamienną płytką. Aktualne przepisy usilnie zachęcają do zachowania tej tradycji liturgii rzymskiej „w miarę możliwości” (por. OPK rozdz. 2, 5). Jeśli obecnie w ołtarzu składa się relikwie świętego (lub wielu świętych), nie muszą być to relikwie męczennika. Należy jednak zawsze zatroszczyć się o stwierdzenie ich autentyczności (por. OWMR 302; OPK rozdz. 2, n. 5; 14; 24; 61; rozdz. 4, 47).

Na ołtarzu, lub w jego pobliżu, umieszcza się krzyż z wizerunkiem Chrystusa ukrzyżowanego oraz dwie, cztery lub sześć świec. Jeśli Eucharystię sprawuje Biskup Diecezjalny, wówczas – zgodnie z tradycją Kościoła – zapala się siedem świec (por. OWMR 122; 308).

10. W prezbiterium powinna znajdować się także kredencja (kredens), na której stawia się przygotowane do celebry utensyia mszalne. Na niej też można dokonywać puryfikacji naczyń liturgicznych po Mszy Świętej. Kredencja winna być odpowiednio duża, umieszczona jednak funkcjonalnie i dyskretnie (por. OWMR 118 c; 183).

11. W najbardziej odpowiednim miejscu każdej świątyni winno być umieszczone tabernakulum. Godna forma, właściwe usytuowanie i zabezpieczenie tabernakulum powinny sprzyjać adoracji Chrystusa, rzeczywistości obecnego w Najświętszym Sakramencie. „Biorąc po uwagę przestrzenny układ każdego kościoła i zgodne z prawem miejscowe zwyczaje, Najświętszy Sakrament należy przechowywać w tabernakulum umieszczonym w części kościoła odpowiednio godnej i przyozdobionej oraz sprzyjającej modlitwie. Tabernakulum winno być zwykle jedno, nieruchome, mocne i nieprzezroczyste. Ma ono być tak zamknięte, aby wykluczało niebezpieczeństwo profanacji” (OWMR 314).

„Z uwagi na znak jest bardziej słuszne, aby na ołtarzu, przy którym sprawuje się Mszę świętą, nie było tabernakulum z Najświętszą Eucharystią” (OWMR 315). „Tabernakulum można umieścić: w prezbiterium, poza ołtarzem, przy którym sprawuje się Mszę Świętą, w formie i miejscu bardziej odpowiednim, nie wykluczając dawnego ołtarza, którego nie używa się już do celebracji; [lub] w jakiejś kaplicy, organicznie związanej z kościołem, nadającej się do prywatnej adoracji i modlitwy wiernych oraz dla nich widocznej” (OWMR 315).

„Według przyjętego zwyczaju, przed tabernakulum winna nieustannie płonąć lampka, podsykana olejem lub woskiem, aby wskazywała na obecność Chrystusa i pobudzała do Jego czci” (OWMR 316). Ze względów bezpieczeństwa przeciwpożarowego, w uzasadnionych sytuacjach, dopuszcza się stosowanie lampek elektrycznych.

„Jest [...] konieczne, by miejsce, gdzie są przechowywane Postacie Eucharystyczne, było łatwo rozpoznawalne przez każdego, kto wchodzi do kościoła, również dzięki wiecznej lampce. W tym celu należy wziąć pod uwagę układ architektoniczny budynku sakralnego: w kościołach, w których nie ma kaplicy Najświętszego Sakramentu a pozostał ołtarz główny z tabernakulum, wskazane jest, by zachować ten układ dla przechowywania i adoracji Eucharystii, unikając stawiania w tym miejscu fotela dla celebransa. W nowych kościołach dobrze jest przewidzieć kaplicę z *Sanctissimum* w pobliżu prezbiterium; tam gdzie to nie jest możliwe, lepsze jest usytuowanie tabernakulum w prezbiterium, w miejscu odpowiednio wyniesionym, w środku przestrzeni absydalnej, lub w innym miejscu, skąd będzie równie dobrze widoczne. Takie rozwiązania przyczyniają się do uszanowania godności tabernakulum, o które zawsze należy dbać również pod względem artystycznym. [...] Ostatecznie osąd w tej materii należy do biskupa miejsca” (SC 69).

12. We wszystkich kościołach parafialnych powinna znajdować się chrzcielnica. Biskup Płocki, „wysłuchawszy zdania proboszcza, może dla wygody wiernych zezwolić lub nakazać, ażeby chrzcielnica była także w innym kościele lub kaplicy na terenie parafii” (por. KPK, kan. 858). Jeśli chrzcielnica nie została na stałe umieszczona – dotyczy to zwłaszcza kościołów zabytkowych – w specjalnej kaplicy chrzcielnej (bądź w osobnym baptysterium), należy ją zbudować w miejscu widocznym i dobrze nagłośnionym, aby w liturgii chrzcielnej przy niej sprawowanej mogło uczestniczyć całe zgromadzenie liturgiczne. „Chrzcielnica, z której wypływa woda do chrztu, albo w której się ją przechowuje”, winna być „przeznaczona wyłącznie do sakramentu chrztu i w pełni godna tego, aby tam chrześcijanie odradzali się z wody i Ducha Świętego. Bez względu na to, czy mieści się ona w jakiejś kaplicy wewnątrz lub obok kościoła, czy w jakiejś części kościoła [...] widocznej dla wiernych, należy ją tak urządzić, by w obrzędach chrztu mogło uczestniczyć wiele osób. Po skończeniu Okresu Wielkanocnego w miejscu udzielania chrztu wypada ze złości przechowywać paschał i zapalać go podczas udzielania chrztu, aby od niego łatwo było zapalać świece ochrzczonych” (*Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wtajemniczenie chrześcijańskie. Wprowadzenie ogólne*, Katowice 1992, 25). Należy przestrzegać zasady, że świeca paschalna, „ze względu na prawdziwość znaku, winna być odlana z wosku, corocznie nowa, jedyna, znacznej wielkości, nigdy zaś sztuczna. Ma ona przypominać Chrystusa – Światłość świata” (PS 82).

13. „Zawsze w miejscu widocznym powinny być umieszczone konfesjonały zaopatrzone w kratę pomiędzy penitentem i spowiednikiem, aby wierni, którzy tego pragną, mogli swobodnie z nich korzystać” (OP 12; por. KPK, kan. 964). Należy zadbać, by konfesjonały były wystarczająco oddalone od prezbiterium, ażeby – wówczas, gdy zachodzi nadzwyczajna i wyjątkowa konieczność, i spowiedź musi odbywać się podczas Mszy Świętej lub w czasie głoszenia nauki rekolekcyjnej – równoczesne sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania nie zakłócało celebracji Eucharystii bądź słuchania nauki rekolekcyjnej i odwrotnie. Usilnie zachęca się, aby tam, gdzie to tylko możliwe, zwłaszcza w nowo wznoszonych kościołach, przewidzieć osobną, wyciszoną, odpowiednio oznaczoną i łatwo dostępną dla penitentów strefę sprawowania sakramentu pokuty i pojednania. Można również odejść dla pożytku wiernych – mając zwłaszcza na uwadze osoby słabo słyszące – od tradycyjnej formy architektonicznej samych konfesjonałów na rzecz specjalnych pomieszczeń przystosowanych zarówno do odbywania sakramentalnej spowiedzi, jak i rozmowy duszpasterskiej.

14. „Ustalając miejsca dla wiernych, należy zatroszczyć się o to, by mogli oni dobrze widzieć święte czynności i [...] w nich uczestniczyć. Wypada, aby ustawiono dla nich ławki lub krzesła. [...] Krzesła lub ławki, zwłaszcza w nowo zbudowanych kościołach, należy tak ustawić, by wierni mogli przyjmować postawę właściwą dla odpowiednich części liturgii i swobodnie przystępować do Komunii świętej” (OWMR 311).

15. Biorąc pod uwagę układ przestrzenny kościoła należy zatroszczyć się również o odpowiednie miejsce dla scholi, chóru i innych zespołów śpiewających, które stanowią integralną część zgromadzenia liturgicznego i spełniają funkcje liturgiczne. Tradycyjne zajmowanie miejsca przez te zespoły na balkonie chóru muzycznego (zazwyczaj nad kruchtą świątyni) nie zawsze sprzyja właściwemu uczestnictwu w sprawowanej liturgii. Stąd – zwłaszcza w nowych kościołach – należałoby zadbać o wyznaczenie dla nich stałego miejsca w bezpośredniej przestrzeni celebracji liturgii (por. OWMR 312). Analogicznie, „organy i inne instrumenty muzyczne, zatwierdzone do użytku w kościele, należy tak umieścić, by służyły pomocą zespołowi śpiewaczemu lub śpiewającemu ludowi, a także by je wszyscy dobrze słyszeli wówczas, gdy wykonywana

jest dla nich muzyka bez śpiewu” (OWMR 313). Trzeba też przewidzieć miejsce dla osoby wykonującej ewentualne wprowadzenia i komentarze liturgiczne, dobrze widoczne dla wiernych i wyposażone w odpowiednie nagłośnienie.

16. „Zgodnie ze starą tradycją Kościoła, obrazy Chrystusa Pana, Najświętszej Maryi Panny i świętych umieszcza się w kościołach, by wierni mogli im oddawać cześć, i tak się je przedstawia, aby prowadziły wiernych do misteriów wiary sprawowanych w liturgii. Stąd też wystrzegać się należy zbyt wielkiej liczby obrazów, a ich rozmieszczenie winno być takie, by nie odwracały uwagi od samej celebracji liturgicznej. Z zasady nie powinno być więcej wizerunków danego świętego [czy błogosławionego], niż jeden. (...) Przy urządzaniu kościoła i jego zdobieniu, zwłaszcza poprzez obrazy, należy dążyć do rozbudzania pobożności całej wspólnoty wiernych oraz dbać o piękno i godność obrazów” (OWMR 318; por. KL 125). Uwagi te dotyczą również rzeźb, witraży i wszelkich innych form wyrazu artystycznego.

17. Podobnie, gdy chodzi o ilość relikwii świętych i błogosławionych wystawionych do publicznej czci wiernych, należy bezwzględnie zachować właściwy umiar i duszpasterski rozsądek.

18. Rozwiązania architektoniczno-liturgiczne nowych wnętrz oraz wszelkie przebudowy, adaptacje, renowacje, nowe wyposażenia i inne istotne zmiany dokonywane we wnętrzach kościołów i kaplic już istniejących wymagają zatwierdzenia ze strony Wydziału Budownictwa i Sztuki Sakralnej Kurii Diecezjalnej Płockiej oraz Diecezjalnej Komisji Liturgicznej. W przypadku obiektów zabytkowych – zgodnie z obowiązującym prawem państwowym – wymagane jest również uzyskanie stosownych zezwoleń ze strony właściwego konserwatora zabytków.